

Жмеринський район

Територія – 1,12 тис. км²

На території району знаходиться 70 населених пунктів,
найбільші з них: Браїлів, Станіславчик, Носківці, Северинівка, Чернятин

Кількість населення – 73,4 тис. чол.

сільське – 32,9 тис. чол.

міське – 40,5 тис. чол.

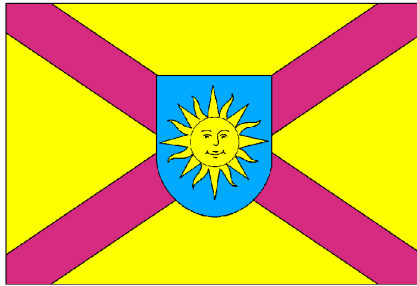
Відстань від райцентру до м. Вінниці автошляхами – 47 км.

Річки: Рів, Згар, Мурафа, Мурашка

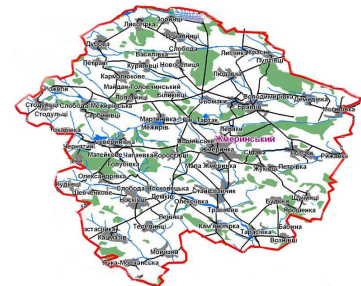
Адміністративний центр району – [м. Жмеринка](#)

[Герб Жмеринського району](#)

[Прапор Жмеринського району](#)

[Мапа Жмеринського району](#)

Літопис Жмеринщини – це слава й героїчна історія, археологічні таємниці та архітектурні пам'ятки, це добро і негоди, чимало воєн і соціальних хурделиць. Це й великі люди, які, долаючи шлях, здавалося б, неймовірних потрясінь, тяжких випробувань, вірою і правдою служили своїй землі.

Жмеринський край, поснований залізницями й автошляхами з численними переїздами, має багату історію. Про кожен населений пункт тут розповідають щось цікаве. Сам районний центр, м. Жмеринка, мав на початку минулого століття найбільший в Україні залізничний вокзал. А ось у середні віки про Жмеринку не знали. Зате славилася неподалік місто Межирів з Магдебурзьким правом і півтора десятками тисяч населення. Назва поселення походить від місця свого розташування між двома річками Ровом і Рівцем, котрі зливаються тут у велику річку, скоріше став. За повір'ям, на місці Межирова існувало колись грецьке місто, багатолюдне і багате, що мало декілька церков. У XVI ст. королева Бона збудувала тут замок, руїни якого й досі називаються «замчиськом».

Наближаючись до села, мимоволі захоплюєшся краєвидом міжріччя Рову і Рівця, які утворюють тут глибокий розлогий став з прозорою водою. В ній віддзеркалюються білокорі берези, що ростуть на обривистому березі. Правий берег височіє над ставом своїм оголеним кам'яним чолом. Лівий – шумить осоками і буйним очеретом. Ліворуч, через річку на півострові, видно поселення. На чільному високому місці – залишки

костюлу, якому понад 200 років і який побудував Андрій Орловський. Стоїть він не один – неподалік знаходиться напівзруйнована ще у війну 1941-1945 рр. єврейська синагога. Лиш одна православна церква, що перенесла всі шалені бурі і соціальні потрясіння, й вистояла. Сяє на сонці своїм куполом і дивиться на село. Вона як пам'ятник минулого, німий свідок далекої і близької історії великого і багатостраждального Межирова, одного з найдавніших поселень Пониззя. Так у сиву давнину називали Подільський край. Є тут і більш давні пам'ятки – залишки трипільської культури та скіфського періоду. Про останній свідчить лише пам'ятний знак у вигляді кам'яної стели з металевою дошкою, де значиться, що це місце – скіфське городище, пам'ятка архітектури.

Жмеринський район знаходиться у західній частині Вінницької області і належить до правобережної лісостепової зони південно-західної частини України.

Його рельєф – хвиляста рівнина із невеликим схилом на схід та південний схід. Спокійні, тихоплинні, повноводні річки Рів, Рівець, Мурафа, Згар, Мурашка, їх притоки – створюють неповторні мальовничі пейзажі краю.

Клімат помірно-континентальний, з помірно м'якою зимою та теплим літом. Межує з Вінницьким, Тиврівським, Шаргородським, Барським, Літинським районами області.

З корисних копалин видобуваються граніт, вапняки для хімічної та цукрової промисловості, вапняк для випалювання вапна, будівельні піски, цегельна сировина. З 30 родовищ на даний час розробляється лише 4, всі інші знаходяться в резерві. У Жмеринському районі розміщено ряд торф'яних родовищ.

З півночі на південь район перетинає Південно - Західна залізнична дорога і проходять шляхи на Київ та Кишинів

Місцевість, яку нині займають м. Жмеринка і район, заселялася з найдавніших часів.

По річках Рів, Думка, Мурафа, Мурашка розселялися древні люди. Сліди їхнього існування в тутешніх місцях належать до кам'яного віку, що охоплював період півмільйона років від появи людини на землі до XII-XIII тис. до н.е.

У VIII-VI тис. до н.е. (новокам'яний вік) вони навчилися виготовляти досконалі знаряддя праці, глиняний посуд, освоїли землеробство. Біля сіл Северинівка і Чернятин знайдено рештки предметів, які відносяться до цього періоду. Знаряддя праці новокам'яного віку археологи виявили також у районі м. Жмеринки і сіл Потоки та Малої Жмеринки.

Знайдені тут декілька трипільських поселень. Потім були кіммерійці і скіфи-землероби, які лишили по собі городища. Відоме у краї Северинівське скіфське городище, яке взято під охорону держави.

На цих землях проживали східні слов'яни: тиверці та уличі. Територія Жмеринського району в свій час належала до Київської Русі, а в XII-XIII ст. – до Галицько-Волинського князівства. Край зазнавав спустошення часів монголо-татарської навали.

Для захисту від татар тут почали зводити оборонні фортеці. Їх залишки збереглися до нашого часу в с. Межирів «Межирівське замчисько». В міжріччі Рову і Браги збудували

замок і заснували містечко Браїлів. 73 роки цей край, як і все Поділля, перебував під литовським протекторатом.

У 1435 р. після запеклої боротьби, Жмеринщину захопила Польща. Вона ввійшла до складу Барського староства. То був період жахливого гноблення і закріпачення селян. Тривав він, з невеликими перервами, понад 300 років.

У період колонізації краю Литвою і Польщею відбувалися постійні грабівницькі напади кримських татар. Село Головчинці (Кармалюкове) пограбували і повністю спалили, а людей забрали в неволю. Знадобилося біля 100 років для його відродження і відновлення. Місцеві жителі змушені були зриватися з насиджених місць і переселятися в глухі необжиті місця: села Кацмазів, Слобода-Межирівська, Почапінці та ін. Спустошливі татарські набіги продовжувалися тут більше 100 років.

Через Жмеринщину, поблизу сіл Вознівці, Станіславчик, пролягав славнозвісний Кучманський невільницький шлях, одне з відгалужень Чорного шляху, яким у XVI – першій половині XVIII ст. користувалися кримські і ногайські татари для розбійницьких нападів на Поділля і західноукраїнські землі.

Відвирували в краї героїчні і трагічні роки Визвольної війни під проводом Б.Хмельницького. У серпні 1648 р. Максим Кривоніс переміг поляків у сутичці під с. Станіславчик. Сотні ополченців Станіславчика, Браїлова входили до Брацлавського полку. Та, власне, Визвольна війна 1648-1654 рр. проти польського гніту для краю закінчилася безрезультатно. Адже більшість сіл теперішньої Жмеринщини залишилися під владою Польщі. На Станіславчицьких полях донині височить п'ять курганів - могил масових захоронень учасників тієї визвольної боротьби.

Глумління і приниження панства над кріпосним людом привели до стихійного антикріпосницького протесту під проводом Устима Якимовича Кармалюка, який народився у с. Головчинці (тепер с. Кармалюкове). Протягом 23 років боротьби повстанські загони Кармалюка здійснили понад 1 тис. нападів на поміщицькі маєтки. Захоплені у поміщиків гроші та майно роздавали селянській бідноті. Для боротьби з повстанцями російський уряд у листопаді 1833 р. створив так звану Галузинецьку комісію (в с. Галузинці тепер Дерезнянського району Хмельницької області).

За словами тих, хто знав або бачив Кармалюка, Устим був не високого зросту, але плечистий, незвичайно сильний, дуже розумний лицар. До наших часів дійшов лише опис зовнішності Кармалюка, а єдиний достовірний його портрет належить пензлю [В.Тропініна](#) та відомий в кількох копіях, одна з яких зберігається в [Ермітажі](#).

Не любив розбійників, карав злодіїв. Збереглися спогади місцевого жителя Мисливського про те, що одного разу Кармалюк відібрав багато золота у місцевого здирця і роздав бідним, обірваним жінкам, що йшли дорогою. На прощання сказав: «Беріть золото, хай діти ваші вдома не плачуть... Як мене десь вб'ють, споминайте Кармалюка...»

Образ сміливого месника відобразили у своїх творах [Михайло Старицький](#), [Марко Вовчок](#), [Степан Васильченко](#), [Василь Кучер](#) та ін. Харківський композитор Валентин Костенко – автор опери «Кармалюк». Фольклорні добутки про народного героя збирали [Микола Костомаров](#) і [Тарас Шевченко](#) (останній назвав його «славним лицарем»). Народні чутки приписують Кармалюкові авторство ряду пісень. Хоча

найвідоміша, «За Сибіром сонце сходить», складена усе-таки не ним, а Томашем Падурою.

Місце де стояла хата
У.Кармалюка

Музей народного месника, що діє на його батьківщині, експонує безцінні матеріали про його життєвий шлях, героїчну діяльність. На місці, де колись стояла хата Устима Кармалюка, встановлено меморіальну дошку. 1965 р. на честь великого земляка споруджено пам'ятник.

При в'їзді в село стоїть старий ліс, який в народі називають «Скала», пронизаний печерами та підземними ходами. Їх виникнення старожили пов'язують з гайдамаччиною. Це було одне з улюблених місць У. Кармалюка та його побратимів. У роки Великої Вітчизняної війни там перебували партизани.

Як і немало сіл колишнього Барського староства Головчинці (нині Кармалюкове) завдячують своїй появі на карті Поділля дочці міланського герцога Джованні Сфорца Боні, дружині польського короля Сигізмунда I. Головчинці тішилися відносною волею, адже вони належали до королівських володінь, де гніт і закріпачення були меншими. Правда людям то допомагало мало, бо село час від часу піддавалося жорстоким розоренням татар, тому щоразу фактично все треба було починати спочатку.

Татари набігали на село п'ять разів. Найбільш нищівним воно було у 1567 р. В той час Головчинці належали гетьману України Іванові Виговському. Правда недовго, бо його син Євтихій продав село польському магнату Домініку Любомирському. Пізніше воно стає власністю панів Пігловських. Тоді село налічувало 185 дворів, у яких проживало 895 осіб. З них вільних від кріпацтва було лише 14... Вже й цього цілком досить, аби зрозуміти причини з'яви на політичній арені героїчної постаті Устима Кармалюка.

Цікаво, що вільнолюбна вдача Кармалюка передавалася з покоління в покоління. Один із прямих його нащадків – Костянтин Тарасович Кармалюк прославився під час оборони Порт-Артура і став повним Георгіївським кавалером.

У 1920 р. село знищили білополяки, спаливши близько 70 хат. 1921 р. більшовики експропріювали майже весь хліб у голодних кармалюківчан.

Та буремні роки революції, громадянської війни вирували на всій території Жмеринщини. Жмеринка, як важливий залізничний вузол, стала ареною жорстокої боротьби між більшовиками та військами УНР. На початку березня 1918 р. місто захопили австро-німецькі окупанти. Осінь 1918 р. була надзвичайно складною, а політична ситуація в самій Жмеринці змінювалася майже щодня. Гетьманівці, петлюрівці, німці, червоні офіцерські загони, які підтримували тих, хто був при владі, та січовики, чергуючись, оголошували свою владу, проводили мобілізацію і наводили так званий «порядок».

Не оминули села району і трагічні події Голодомору 1932-1933 рр. та роки політичних репресій. У селян забирали все: пшеницю, картоплю, буряки, сало, соління. Страждала майже кожна родина. Голодомор забирив у чорну могилу і найбеззахисніших – дітей. З усіх померлих від голоду вони складають третину... На плідчій українській землі, без

війни і стихійного лиха масово вмирали від голоду люди. Від голоду вони божеволіли, вбивали і їли людей...

Пам'ять про загиблих жителів увічнена пам'ятними знаками в селах Лопатинці, Курилівці, Кацмазів, Лука-Мовчанська, Носківці, Почапінці, Олександрівка, Кудіївці, Тарасівка, Телелинці, Кам'яногірка, Северинівка, смт. Браїлів.

Жмеринський район у складі Вінницького округу Подільської губернії утворено 7 березня 1923 р.

Жмеринку ж засновано у другій половині XIX ст. у зв'язку з будівництвом залізниці Київ – Балта (1865 р.) біля якої утворилося робітниче селище. Воно швидко зростало і з часом перетворилося на вузлову станцію. Вже у вересні 1871 р. відкривається рух поїздів по Волочиській лінії, яка найкоротшим шляхом з'єднала південь Російської імперії з Австрією та Західною Європою. 30 серпня 1892 р. стала до ладу ще одна лінія – до Могилева. Тоді ж почалося спорудження нового паровозного депо. 1898 р. від Російського Імператора Миколи II відомий архітектор З.І.Журавський отримав розпорядження спорудити залізничний вокзал. Йому допомагали архітектори В.М.Риков і І.І. Беляєв. Відкритий у 1903 р., вокзал станції Жмеринка став однією з кращих споруд Південно-Західної залізниці.

В цей час починають працювати чоловіча та жіноча гімназії, збудовано залізничну лікарню.

Напередодні Першої світової війни у Жмеринці діяли машинобудівний завод сільськогосподарського профілю, чавуноливарний, лісопильний та два цегельні заводи.

17 липня 1941 р. німецько-фашистські загарбники увірвалися до міста. Пожежі, грабежі, насильства, вбивства – таким запам'ятався жмеринчанам фашистський «новий порядок». На околиці міста, за колючим дротом окупанти розташували табір для військовополонених, у якому закатували 12 тис. людей.

Окупація тривала 975 днів. 18 березня 1944 р. війська Першого Українського фронту визволили Жмеринку від фашистського ярма.

За ратні подвиги 12 земляків були удостоєнні високого звання Героя Радянського Союзу.

Сучасна Жмеринка – один з найбільших вузлів Південно-Західної залізниці, провідний економічний і культурний центр Вінниччини. У місті розвинута легка, текстильна, харчова, тютюнова промисловості, функціонують підприємства з переробки сільськогосподарської продукції, виробництва різного транспортного обладнання.

Розвиток промисловості міста стабільно забезпечують підприємства: ТОВ «Експрес», ТОВ «Жмеринкам'ясокомбінат», Жмеринський маслосирзавод, локомотивне та вагонне депо.

У районі функціонує 10 промислових підприємств: ЗАТ «Швейна фабрика «Браїлівчанка», Мартинівський спиртзавод, ТОВ «Кристал», ТОВ «Конкорд», ЗАТ «Чернятинське пиво», ДП «Браїлівський цегельний завод» та інші.

Тут до цього часу збереглися і працюють підприємства з більш як столітньою історією: Северинівський цегельний завод, Чернятинський пивзавод, Мартинівський спиртзавод, Браїлівський цукровий завод. Саме переробна промисловість має найбільшу питому вагу у місцевому виробництві. Це єдиний в області район, на території якого збережено значну кількість переробних підприємств, що здатні переробляти практично всі види сільськогосподарської продукції.

Сільськогосподарську діяльність в районі здійснюють 71 агроформування. Серед них: сільськогосподарських товариств – 7, фермерських господарств – 37, приватних підприємств – 4, дочірніх підприємств – 5, спільних підприємств – 2.

Про славне минуле краю свідчать унікальні історичні, архітектурні та культурні пам'ятники, що збереглися в селах району, видатні особистості, яких благословила ця щедра земля на творчі злети і благородні справи. Земля Жмеринщини зберігає й чимало археологічних таємниць, близько 30 поселень в районі потребують дослідження і вивчення.

Знайомство з архітектурними пам'ятками міста Жмеринки починається з вокзалу. Ця споруда є пам'яткою історії та культури місцевого значення. Меморіальні дошки на стінах вокзалу розповідають про славне минуле жмеринських залізничників. Будівля вражає своєю оригінальністю. Якщо поглянути на неї з висоти пташиного польоту, вловлюється схожість її з кораблем. Веранда другого поверху нагадує палубу, центральна вежа – капітанський місток та рубку, круглі вікна – ілюмінатори. Морський настрій прослідковується і в оздобленні залів, формі дверних ручок. Гадають, задум архітекторів пов'язаний з тим, що це перша залізниця, яка вела до моря. Вокзал і нині вважається одним з найкрасивіших на Південно-Західній залізниці.

Вокзал м. Жмеринки

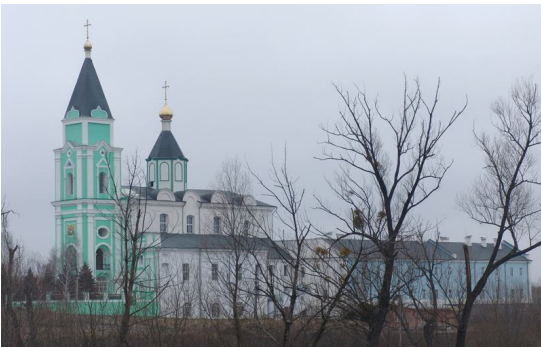
У місті збереглися й інші цікаві пам'ятки архітектури початку ХХ ст. На вулиці Коцюбинського в тіні крислатих дерев розмістилася середня школа №1 ім. І. Я. Франка. До 1917 р. тут була класична чоловіча гімназія. Окрасою Жмеринки і нині є костюл Святого Олексія (будівля у стилі «модерн», рік побудови 1910).

Мандруючи населеними пунктами краю, завітайте до славнозвісного Браїлова. Те, що це древнє поселення свідчать залишки стоянок трипільської культури, підтверджують назви окремих частин містечка та його околиць, кутків, урочищ, левад, скель, криниць, цвинтарів та поховань. Він має сім окремих територіальних поділів, що склалися внаслідок історичних, політичних, економічних причин. Наприклад, Козачівка, як окремий куток Браїлова, розташована праворуч за течією р. Рів, Москалівна – ліворуч. Обидві назви досить промовисті і походять від другої половини ХVІІ ст., коли почав діяти відомий державний договір між Україною та Московським царством. По один бік річки було розташовано козацьку сотню, звідси – Козачівка, по інший – московські загони. Їхнє поселення отримало відповідну назву. Як називалися вони до того – залишається невідомими.

На Козачівці відомо декілька старовинних урочищ. Одне з них – Марієнгай, або Маріїн гай. Хто ж вона та Марія? В одному з листів тодішньої власниці Браїлова Н. фон Мекк йдеться про те, що за легендою у цьому гаю була могила з хрестом, де поховали двох братів між якими було суперництво в коханні. Хтозна, можливо причиною того нещастя була чарівна красуня Марічка?

Про всі легенди і перекази, складені про це неповторне українське містечко та його околиці ви дізнаєтеся, коли завітаєте до нього. Тут є що подивитися, є про що дізнатися, є чим помилуватися ...

Свою назву Браїлів запозичив від назви річок Брага і Рів, і в давнину містечко називалося Брагірів і пізнішої – Брагілов.

Свято-Троїцький жіночий монастир з келіями. 1767-1778 рр.

Окрасою живописного селища Браїлів є костьол з кляштором тринітаріїв заснований Францишеком Салезієм Потоцьким у 1740 році. Завершив будівництво близько 1780 року Станіслав Щенсний Потоцький. З півночі біля входу до кляштору знаходиться дзвіниця, яка своєю розкішною пластикою більше нагадує ошатну башту казкового палацу. Збудована споруда у стилі бароко. Кажуть, дзвони звучали тут не так, як всюди, а по особливому – завдяки овальним проймам на перекриттях склепінь. Його розписи також досить славетні. Виконав їх у кінці XVIII ст. художник-монах Йосип Прагтль. Коли у 1787 р. Браїлів відвідав король Станіслав Август, він спеціально розглянув ці розписи. На жаль, сюжетні та декоративно-орнаментальні мотиви браїлівських фресок збереглися погано.

У костьолі налічувалося сім віттарів. Головний віттар було присвячено Пресвятій Трійці та Ісусу Назаретському. Він відгороджувався кам'яним бар'єром. У віттарі знаходилася велика фігура Спасителя в темниці. Вона була закрита завісою, яку відкривали тільки під час богослужіння. Окрім головного віттаря було шість бічних, які прикрашалися пишним бароковим ліпленням, що надавало інтер'єру і костьолу в цілому святкового вигляду.

1907 р. було зведено новий головний віттар з місцевого каменю, який зберігся до нашого часу.

Після польського повстання 1831 р. монастир перетворюють на православний жіночий Свято-Троїцький монастир. У ньому дотепер зберігаються шановані прочанами ікони Божої Матері Браїлово-Почаївської, Браїлово-Ченстоховської та Троєручиця.

Про останню відомо, що написана вона на початку XIX ст. в Афоні, і в перші роки гонінь від безбожної влади постраждала. Її пошкодили невідомим тупим предметом. У 20-х роках XX ст. сестри прагнули відреставрувати образ, та почули голос Божої Матері: «Не торкайтеся Мого лику, нехай залишається таким, як є».

Найпершою розрадницею монастиря була і залишається Чудотворна Браїлово-Ченстоховська ікона Божої Матері, прикладаючись до якої, людина може зцілитися. Її шанують і православні, і католики.

Образ Божої Матері Браїлово-Ченстоховської написаний на полотні, наклеєному на кипарисову дошку. Стародавнє, візантійського стилю письмо потемніло від часу. За типом зображення ікона нагадує Ченстоховську ікону Божої Матері, що зберігається у монастирі паулінів Ясна Гора, розташованому в польському місті [Ченстохова](#). 1860 р. на ікону була покладена карбована срібно-позолочена риза, зроблена на пожертвування тодішньої ігумені Палладії. Після 1917 р. риза, як і численні золоті і срібні привіски, залишені прочанами на подяку за зцілення, була вилучена радянською владою. У даний час ікона не має ризи, її прикрашають тільки привіски, які, як і раніше, залишають парафіяни на подяку за благодатні зцілення. Традиційно образ Браїлівської Божої Матері знаходився над Царськими вратами іконостасу головного Троїцького храму обителі.

Є тут ще одна Чудотворна ікона – Браїлово-Почаївська.

Написана вона на липовій дошці і своїми свіжими, живими фарбами і способом самого писання, наближається до іконописного стилю епохи Відродження. 7 квітня 1890 р. на Браїлово-Почаївську ікону Богоматері була покладена срібно-позолочена риза, пожертвована особою, яка побажала залишитися невідомою. Ця риза, як і інші цінності, зникла після 1917 р., коли обитель була розорена войовничими атеїстами. Доля ікони після 1962 р., коли монастир був закритий, достеменно невідома. За однією з версій вона знаходиться в одному з парафіяльних храмів Браїлова. У монастирі ж знаходиться копія чудотворного образу.

За переказами, колись монастир прикрашала статуя Ісуса Христа в ріст людини, яку привіз з Туреччини подільський католик. В одному з тамтешніх міст, подолянин став свідком того, як турки розпоряджалися награваним у Європі добром. Серед вивезених цінностей була і статуя Христа зі складеними навхрест руками. Тієї ж ночі йому приснився сон. «Забери мене звідси. Мені тяжко серед цих людей», – попросив Спаситель. Бідному подолянину чудом вдалося викупити статую у турка і привезти до Браїлова. Нею пишалися як католики, так і православні. Статуя виявилася чудотворною. На ній волосся росло, як на живій людині, і щодня місцевий ксьондз міняв на ній одяг. Той одяг, що був «ношений», рвали на невеличкі клаптики, складали у трикутники і віддавали хворим богомольцям, які зцілювалися. Де нині перебуває статуя – невідомо.

Архітектурна споруда монастиря віддзеркалюється у тихих водах Рову, що спокійно тече назустріч Бугу. Він розташований на підвищенні, тому його добре видно з усіх точок: з полів, з лінії залізниці Жмеринка-Вінниця, зі старого парку за Ровом, де видніється будівля палацу К.Ф. фон Мекка, відомого залізничного підприємця, що й тепер є родзинкою Браїлова. Його дружина, графиня Надія Філаретівна фон-Мекк – відома меценатка, покровителька видатного композитора

[Парк П. Чайковського](#)

П.І.Чайковського. Тут, під тихий шелест дерев розкішного парку, композитор написав кілька своїх творів, зокрема п'єси для скрипки з фортепіано «Роздум», «Мелодія», першу оркестрову сюїту, оперу «Орлеанська діва», 7 романсів (серед них – «То было

раннею весною», «Серед шумного бала»), «Літургію Святого Іоанна Златоуста». Браїлову присвятив він «Воспоминання о дорогом месте» для скрипки з фортепіано. Усі твори, починаючи з 1877 р. він присвячує Надії фон Мекк.

Теплі спомини про Чайковського передають місцеві жителі з покоління у покоління. Адже композитор відводив душу у спілкуванні з селянами біля Браїлівського жіночого монастиря, де відвідував службу Богу. А ще музичний творець любив польові квіти та мальовничу навколишню природу, що надихала відомого композитора на творчість.

Влітку 1881 р. у Браїлові жив, тоді ще молодий, французький музикант Клод Дебюссі, якого запросили у якості домашнього піаніста.

Одна з експозиційних зал музею П.І.Чайковського та Н.Ф. фон-Мекк.

На честь цих відомих особистостей у Браїлові створений і діє музей П.І.Чайковського та Н.Ф. фон-Мекк. Музей має 3 експозиційних зали у яких зібрано понад 3 тис. експонатів: особисті речі Н. фон Мекк, які передали нащадки баронеси з Москви, рідкісні фотографії родини Мекків на фоні Браїлівського маєтку та окреме зображення палацу 1871 р. Унікальна й колекція нотних видань XIX ст., у якій представлені роботи майже всіх тодішніх провідних нотовидавничих фірм. Працівниками музею оформлена експозиція «Музична бібліотека фон Мекк», якою

користувався Петро Ілліч Чайковський.

Відома родина зробила дуже багато добрих справ для Браїлова. Діяли цукроварня, цигаркова фабрика, мідний, ливарний, спиртовий, цегельний і вапняковий заводи, винокурні. Родина Мекків залишила маєток назавжди у 1881 р. До сьогодення цього дня будинок, зокрема, кімната-«ліхтарик», яка є складовою музею і де працював композитор зберегла дух Чайковського.

Привертає увагу гостей Браїлова й розкішна природа його околиць, мальовничі береги та шумливі водоспади річки Рів.

У Браїлові народився відомий поет, перекладач Володимир Омелянович Забаштанський. Вісімнадцятирічним юнаком, внаслідок нещасного випадку, він втратив зір і руки, однак продовжував активно працювати, його перу належить біля двох десятків самобутніх збірок поезій.

Родом з історичного села Кармалюкове українські письменники Степан Литвин, Володимир Джеджула, Володимир Глова; художник Василь Гринишин. Своїми виробами з дерева славиться талановитий майстер Павло Ковальчук.

Тут працює відомий на Вінниччині фольклорист Володимир Петрович Вовкодав, лауреат Подільської регіональної премії «За одержимість у державотворенні» та премії ім. П.Чубинського, яку присуджує Українське товариство охорони пам'яток історії та культури. За зв'язки з українським національно-визвольним рухом під час Другої світової війни Володимир Петрович був засуджений. Відбував покарання у таборах Воркути. З 1960 р. почав активно займатися етнографічною та фольклорною діяльністю. Записав до 2 тис. народних обрядів, прислів'їв, поговірок, загадок. Чимало

зібрав народних переказів про Устима Кармалюка. Ввійшли вони до збірок «Весільні пісні» (К., 1982), «Народні оповідання» (К., 1983), «Калинова сопілка» (К., 1989), «Український сонник» (К., 1991). Жив у цьому селі й історик Василь Репінський, автор книги про славетного народного месника Устима Кармалюка.

Жмеринщина подарувала світові неперевершеного майстра мікромініатюри Михайла Григоровича Маслюка. Руками умільця створено чимало див, гідних захоплення і пошанування. Витвори душі, розуму, фантазії унікального творця – неймовірної складності. Першим був електродвигунчик розміром з наперсток. Через деякий час майстерні руки умільця виготовили електродвигунчик у 100 разів менший від макової зернини.

Удосконалюючи свою майстерність, він виготовляє паровоз у 20 мільйонів разів менший від макової зернини. До речі це встановлено вченими кафедри фізики металів Київського політехнічного інституту і автор навіть отримав спеціальне посвідчення. А далі – галерея, розміром з сірникову коробку, що обертається довкола своєї осі (розміщено 41 мініатюру).

Його жіночий фотопортрет на папері у 800 разів менший макової зернини, залізничний потяг із 15 вагонів у 3,5 тис. разів тонший волосини – не залишає байдужим жодного, хто бачив ці оригінальні витвори майстра. Неповторними були його численні мікробарельєфи із золота видатних особистостей Вінниччини – М. Некрасова, С. Руданського, М. Вовчок, М. Леонтовича, П. Ніщинського.

На жаль, краща частина його мініатюрних творів зберігається у музеях Росії. Деякі вироби прикрашають експозиції Національного музею Т.Г. Шевченка, Вінницького обласного краєзнавчого музею, приватних колекцій. Народився цей дивовижний майстер 14 січня 1918 р. у мальовничому селі Рижавка.

З с. Слобода-Межирівська ще один цікавий майстер-умілець – Павло Миколайович Киришок. Ним виготовлено столярний верстат, який міг виконувати 16 різних операцій. Характерною рисою майстра була неповторність у виробках. Якщо його просили виготовити шафу з художнім різьбленням, або іншу річ, яку вже комусь виготовляв, він відмовлявся, кажучи: «Я тобі щось краще зроблю, але не таку. Не хочу і не вмію я повторюватись».

Незамінним організатором різних шкільних вечорів, туристичних поїздок, дотепним розповідачем життєвих пригод, добрим господарем, порядною людиною у стосунках з іншими – таким його зберегла людська пам'ять.

Із селом Новоселиця пов'язане ім'я талановитої актриси та письменниці Софії Дитківської-Тобілевич, дружини, вірного друга і сподвижниці Івана Тобілевича (Карпенка-Карого), видатного актора, театрального діяча і геніального драматурга.

Сьогодні Софія Тобілевич більш відома як письменниця-мемуаристка і фольклористка. Загальна географія її етнографічних записів досить широка: Поділля, Чернігівщина, Полтавщина, Херсонщина, Київщина, навіть Галичина. Увесь цей багатющий матеріал надрукований у великому збірнику «Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич» (1982 р). Ім'я Софії Віталіївни також стоїть поруч з безсмертними іменами корифеїв українського театру. Відомі широкому загалу мистецтвознавців її книги «Корифеї українського театру», «Мої стежки і зустрічі».

У одному з найдавніших сіл Поділля, Станіславчику, що розташоване за 7 км. від районного центру, у 1881-1882 рр. проживав видатний український письменник М.М. Коцюбинський. Описуючи важке тогочасне життя мешканців села, він відмічав: «... ті низенькі, біленькі стіни закривають собою багато гірких сліз, тяжкої нужди, багато безпросвітної темноти людської. Кожна хата має свою журбу, своє горе». Тепер у місцевому Будинку культури обладнано кімнату М. Коцюбинського, де на фотографіях зафіксовані місця, пов'язані з письменником-земляком. Перше, що кидається у вічі, коли відкриваєш її двері – це майстерно виконаний художником малюнок «Дуба Коцюбинського», який ще й досі росте у затишному куточку сучасного Станіславчика. Любив у свій час тут відпочивати Михайло Коцюбинський. Нині цей красивий екземпляр черешчатого дуба віком понад 200 р. є пам'яткою природи місцевого значення. Поруч розмістилася фотокопія знімка «Каштанова алея в парку Станіславчика – улюблене місце М.Коцюбинського». Алея залишилася такою ж затишною, тільки дерева стали більш кристалитими.

Цей населений пункт краю згадується в історичних джерелах ХУІ ст. під назвою Юшків. Відомо, що Максим Кривоніс 1649 р. проголосив це село сотенним містечком. Пізніше, після його знищення татарами, тут виникає нове поселення – Чачарин (у наш час цю назву має лісове урочище в околицях села). Цікаво, що 1940 р. у Станіславчику знайдено скарб – 5000 польських монет із низькопробного срібла часів правління короля Сигізмунда III (1587-1632).

Перлиною села є кам'яна одноверха церква Знесіння, збудована у 1816 р. на правому березі річки Мурафи. Відвідавши самотній Станіславчик – ви доторкнетесь до ще однієї самотньої сторінки історії славної Жмеринщини.

Біля с. Мартинівка, у двох кілометрах північніше від села, в урочищі «Стежки», розташоване стародавнє поселення, яке відноситься до пізньої бронзи і датується XIII – IX ст. до н.е. За даними М. Грушевського у XVIII ст. Мартинівка безпосередньо належала Барському староству. Утворення ж села приписують розкольникам – попівцям. Один з них, на ім'я Мартин, поселившись тут разом з сім'єю, заснував щось схоже на старообрядницький скит і привернув увагу ще декількох одновірців. За іменем цього першого поселенця і було названо поселення Мартинівкою.

[Палац Вітославських-Львових](#)

У чепурненьке село Чернятин можна потрапити із Жмеринки і по зручному шосе, і залізницею, прокладеними саме на місці колишнього Кучманського шляху. Село виникло не пізніше XVII ст. та одержало назву від першого поселенця, козака Черняка чи Черняти – Чернятин хутір, Чернятин двір. Пізніше тут осіли старообрядники, які втікали з Росії. У кінці XVIII ст. Чернятин належав польським магнатам Вітославським. На початку XIX ст. тут

осів Ігнатій Вітославський, у минулому – коронний обозний (була і така почесна посада при дворі польського короля; обоз – похідний табір), збудувавши чудовий палац, зорієнтований фасадом на південь, у бік Шляху.

Будівництво палацу проходило у декілька етапів. З самого початку було зведене південне крило з декоративною романтичною баштою, прикрашеною ренесансною короною із зубцями. Над її вершиною підіймали, за старою лицарською традицією,

вимпел з гербом власника. Інший корпус був ніби «приєднаний» до головної частини і декорований у дусі неоготики. Автором неоготичних фасадів чернятинського палацу міг бути польський архітектор Генріх Іттар, мальтієць за походженням, який навчався у Римі. Будівля, попри певну архітектурну еkleктику, вражала сучасників стрункістю і витонченістю ліній. З архівних документів відомо, що у 1865 р. збіднілі Вітославські продали Чернятин і сусідні Маньківці Марії Михайлівні Львовій.

Цей шедевр неоготичного стилю початку ХІХ ст. потопає в розкішній зелені парку, заснованого садівником-пейзажистом Діонісієм Маклером. До речі рішенням сесії Вінницької обласної ради палац та парк графа Вітославського - Львова визнано перлиною Поділля.

[Парк тубсанаторію с.Северинівка](#)

[Туберкульозний санаторій с.Северинівка](#)

За 15 км. від Жмеринки, на мальовничих пагорбах, розкинулося ще одне історичне село Жмеринщини – Северинівка, багате на пам'ятні місця та відоме своїми чудовими краєвидами. Історичне минуле поселення відображено у місцевому музеї, що розмістився в Будинку культури, приміщення якого раніше належало Свято-Миколаївській церкві. Колись на місці теперішньої Северинівки ріс дубовий ліс. У 1802 р. тодішній власник володіння Северин Орловський збудував тут свою резиденцію. Власне, село й отримало назву від його імені. Окрасою місцевості є лікувально-профілактичний санаторій, який займає комплекс старовинних приміщень колишньої графської садиби, збудованої в класичному стилі з елементами бароко. Сьогодні Северинівка – одне з кращих сіл району. Воно газифіковане, є водопровід, школа, кафе, мережа магазинів, чудовий парк. То ж у селі можна гарно відпочити, набратися здоров'я і цікавих вражень.

[Могила дружини молодшого сина
М.І.Пирогова](#)

Дорога до с. Олександрівка проходить через розкішний ліс. Тут можна побачити залишки поселення часів трипільської культури відвідати музей історії села, помилуватися місцевим парком, що розмістився біля річки Мурафи та послухати службу Божу у храмі Святого Миколая.

У мальовничому селі Кудіївці в народній пам'яті дотепер живе ім'я колишньої володарки частини села – дружини молодшого сина відомого хірурга М.О. Пирогова – Марії Олександрівни Пирогової,

яка дбала про культурний і духовний розвиток села, вправно справлялася з господарством. Вдячні жителі доглядають її могилу, обнесли залізною огорожею та встановили пам'ятник. Село має солідний вік і відоме з ХV ст. За переказами

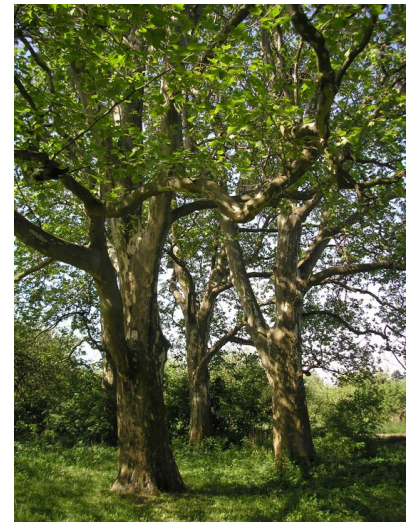
старожилів, у XVI ст., переховуючись від царизму, тут поселився втікач-бунтар на ім'я Куд, збудувавши собі біля води житло. Звідси й пішла назва села спочатку Кудовка, а пізніше – Кудіївці.

Засновником села Стодульці був пан Стодульський. Славилося воно колись витонченої архітектури храмом Святого Іоанна-Богослова, (1886 р.), у якому була старовинна ікона Богоматері. Цікаво, що дзвіниця та іконостас взяли з більш старішої церкви. У селі діяла і церковно-парафіяльна школа, що була відкрита 1864 р. за ініціативи тодішнього власника поселення поміщика Шелеховського. Селяни, в основному, займалися землеробством, а побічно працювали на цукрових заводах, возили і били каміння вапняку. Деякі – бджільництвом і ткацтвом.

Сучасні мешканці с. Стодульці вдало поєднують вміння не лише гарно працювати, а й добре відпочивати. У селі поважають пісню і тих, хто любить народний спів. Селяни зберегли чимало пісень своїх попередників про чумаків, Устима Кармалюка, жартівливих пісень. На обрядових святах, в престольний празник, на весіллях, хрестинах і проводах звучать мелодійні українські народні пісні в два, три голоси, із заспівувачем і підголосником.

На околицях села вражають подорожуючих своєю розкішністю могутні Стодулецькі платани, або чинари, що походять з Балкан.

У с. Сербинівці, заснованому братами Сербками, вихідцями із Сербії, до нашого часу збереглися рештки поміщицьких маєтностей, дивують своєю красою розлогі береги, широкі луки сербинівського ставу, де можна порибалити і відпочивати круглодобово. Та найціннішим багатством села є його мешканці, що створили свій власний сербинівський менталітет, звичаї, уподобання, традиції.

Платани

Проїжджаючи через козацьке село Демидівку привертають до себе увагу впорядковані будинки, рівна пряма центральна вулиця, що тягнеться уздовж села із заходу на схід. Приємне враження справляють статні огорожі. У центрі села знаходиться велична православна церква. Архітектурна будова її довершена у своєму задумі і виконана великими майстрами-будівельниками. Демидівський храм Покрови Пресвятої Богородиці переборовши суворі випробування скрутних часів, несе християнські цінності до нових поколінь. Неподалік розташований колишній панський триповерховий маєток у якому нині розмістилася місцева школа.

Село Лисогірка також цікаве своєю стародавньою триверхою дерев'яною церквою Різдва Богородиці, збудованою у 1751 р., з написом над дверима: «Сей домъ сооружень за тцаніємъ ктиторей за священнаго іерея Афанасія и ктиторовъ Матфея Романовского и Григорія Майстера».

Пишаються своїм храмом Святого Архістратиґа Михаїла, збудованим 1897 р. з дубового дерева і мешканці села Лисянка. У храмі є шанована всіма віруючими ікона Божої Матері з Дитятком Ісусом. Прочани сходяться на поклоніння цій святині на Вознесіння Господнє та у храмові свята. Ікона писана на полотні на темному фоні й іменується «Видубицькою». Коли вона з'явилася у храмі та її вік, на жаль, невідомі.

Мешканці села з самобутньою назвою Людавка також мають свою святиню – дерев'яний храм Дмитрія Солунського (1781 р.). При ньому дотепер зберігається дозвіл, виданий церкві Станіславом Потоцьким у 1779 р. на право довічного користування землею і візитки на двох аркушах польською мовою.

До речі, ще Ю. Сіцінський відзначав «здоровий клімат» цього українського села, адже навколо нього росли могутні ліси.

За свідченнями очевидців у часи сталінських репресій тут відбулося судилище над «ворогом народу». Тодішньому голові колгоспу Захару Карповичу Рекалу було виголошено смертельний вирок лише за те, що він видав людям частину зерна на їх чесно зароблені трудовні. Останніми його напутніми словами до односельчан були: «Люди добрі, пам'ятайте мій наказ: тримайтеся купи»...

Цікаву історію має й село з дивною назвою Кацмазів. Чому Кацмазів? Невідомо, але відомо, що у XIV ст. поселення носило назву Качмарів чи Корчмарів, що входило у число поселень так званої Корчмарівської волості. Певне назвали його за прізвищем власника. А може і якийсь корчмар дав назву селу. Тепер цього ніхто вже достеменно не знає, відомо лише, що грамота 1497 р., видана великим князем Олександром Казимировичем, називає Корчмарів власністю брацлавського шляхтича Миколи Фомича. У 1498 р. поселенням володіла Кам'янецька католицька кафедра, про що свідчить підтверджувальна грамота короля Альбрехта. Свого часу в селі діяла дуже гарна церква суто українського зодчества з прекрасним іконостасом. І нинішня, до речі, також непогана. Це одна з найкращих споруд у селі.

Походження назви села Почапінці пов'язане з іменем пані Почапінської, дружини царського генерала, яка тут проживала. У часи його виникнення у XIV ст. воно звалось «Селище». Біля села, в урочищі Олексіїв ставок, розташоване давнє поселення, яке характеризується червоною керамікою з монохромним малюнком і відноситься до пізнього Трипілля (перша половина III тис. до н.е.).

Невеличке село Коростівці колись називалися Хворостівцями. За розповідями старожилів, така назва пішла від першої хати, збудованої з хворосту посеред лісу. Першими поселенцями були селяни-кріпаки, які утікали від поміщиків. Збігли, зупиняючись біля хворостяної хати, починали розробляти ліс і будувати собі житло.

У давні часи через село Леляки, що на той час мало гарну назву Лелеки (від сили-силенної лелечих гнізд у селі), а можливо, від давньої назви українців (лелеги), протікала досить глибока річка, притока Рову. Розповідають, що коли гетьман Дорошенко вів козацькі полки на Тернопільщину, даючи по дорозі численні бої загонам татарських грабіжників, він наказав затопити в одному із тутешніх зручних місць човен з золотом. Згодом річище висохло. У тому місці, де глибина була найбільша, утворився став. Козаки по золото так і не повернулися. Тож про нього згадувалося лише у народних легендах і переказах.

Та у 90-х роках XIX ст. таки була спроба місцевих старовірів віднайти його. Відомості про схований скарб вони знайшли у документах, що зберігалися в одній із церков. Проте громада відмовила їм в оренді ставу. З тих пір золота тут більше ніхто не шукав, а скарб козаків і досі лежить на дні ставу і чекає свого часу.

На території давнього села Тартак розкопано поховання доби міді, що відноситься до культури кулястих амфор. Знаходиться воно на глибині 0,2 метра від поверхні. Під час оранки тут було виявлено давню гробницю, що складалася з вапнякових плит, її дно викладено камінням. В середині гробниці знаходилося два скелета у випростаному стані: один – головою на схід, другий – на захід. Розміщене село на річці Рів. Має мальовничі краєвиди – ставок на річці Рів, ліс. Тут можна гарно відпочити і помилуватися навколишніми пейзажами.

А в с. Телелинці шанувальники народної архітектури можуть побачити стару хату під солом'яною стріхою.

Одноійменне з річкою, село Рів простяглося уздовж її безмежних берегів. Розташування його поблизу Жмеринки і на перехресті двох автомобільних трас – Могилівської і Барської, вплинуло на менталітет і спосіб життя рівчан. Село постачає місту молоко, сир, сметану, сало, м'ясо, городину, фрукти, свіжу рибу. Цілодобово для Жмеринки насоси качають джерельну воду з артезіанських криниць, облаштованих на сході села. Це екологічно чиста зона, в якій є ліс, ставкова вода, річкові заплави, вільхові і вербові зарослі, рукотворні хвойні насадження, товщі вапнякових відкладень, за якими лежить водоносна живильна протока питної води.

[Парк села Носківці](#)

Взагалі на Жмеринщині чимало заповідних природних багатств. Рідкісні представники флори можна знайти у садибному парку села Носківці, де збереглася дрібнолиста та середньолиста липа, в'язи та ялина. Чотири дерева занесені до реєстру заповідних об'єктів Вінницької області. Це – бук червонолистий та зелений, плакучий ясен і Веймутова сосна висотою до 30 м, товщиною до одного метра та віком біля 200 р. Крони плакучих бука та ясена звисають до землі, утворюючи своїм гіллям зелене шатро, чарує їх, нібито, покриті воском листя. Ці дерева належать до найстаріших дерев України. Серед паркових рослин зустрічається дев'ятисил високий, різні види примул, орхідей, лілій. У навколишньому яру збереглися цілющі криниці, викладені

дубом. Біля с. Демків милує око липова алея (до ста дерев) такого ж віку, що й парк (XVII ст.). Такими ж липами висаджена й дорога навколо с. Носківці.

Визначною пам'яткою архітектури села є палац, збудований у XVII ст., подільськими магнатами Потоцькими. Невеликий за об'ємом, він являє собою характерну симетричну композицію з парадними приміщеннями на другому поверсі (перший – низенький, цокольний). Посередині знаходиться простора овальна зала, витягнута уздовж осі будинку і відкрита вбік парку трьома високими вікнами. Весь ансамбль, зібраний із споруджених у різний час частин, цікавий, головним чином, своєю мальовничою різноманітністю.

Переходячи з рук у руки до польських і російських поміщиків, садиба у 1865 р належала генералу А. О. Дюгамелеву, через двадцять років стала власністю поміщиці і меценатки Юлії Степанівни Пашенко. Будучи шанувальницею надзвичайно популярного тоді поета С. Я. Надсона, вона запросила страждаючого від туберкульозу митця у Носківці. У жовтні 1885 р. поет приїхав сюди з Петербурга на лікування і відпочинок. Розкішна природа Поділля надихнула Надсона на творчість і «в глухомані

українських полів» з'явилося чимало нових поетичних рядків, в яких оспівується і подільський край.

У палаці зараз міститься середня школа, і ентузіасти-вчителі обладнали тут краєзнавчий музей і музейну кімнату поета С. Я. Надсона.

У різний час в Носківцях перебували письменники С. Руданський, Ю. Смолич, Я. Сікорський. А письменник Андрій Гудима навчався у Носківецькій школі.

Заслуговує на увагу й своєрідна місцевість, на якій розташувалися Носківці. Тут різко визначені пагорби і долини, чимало стародавніх археологічних пам'яток. Майже в центрі населеного пункту, у найнижчій його частині, височіє розроблений зріз піщано-кам'яного ґрунту. Ці тисячолітні нашарування земної поверхні дають можливість всім бажаючим ознайомитися з її будовою. Для спеціалістів – це взагалі просто знахідка.

Завітавши до Жмеринського краю ви зможете взяти участь у традиційних фестивалях з хореографії «Жмеринський калейдоскоп», вокалу – «Тобі співає молодь, Україно!», фольклору – «Прийшов до нас медовий Спас», міськрайонному конкурсі читців – «Кобзар і Україна» та заході по вшануванню таланту генія російської музики П. І. Чайковського «Спомин про дороге місце у смт. Браїлові».

Значну роботу з популяризації життя і творчості відомих земляків під назвою «Таланти – наші духовні цінності» проводить центральна районна бібліотека.

Приїхати з м. Вінниці до районного центру можна маршрутним таксі, а також електропотягом до станцій Браїлів, Жмеринка.

То ж завітайте до Жмеринщини. Тут живуть гостинні люди, які почастиють вас стравами національної кухні: печенею, шинкою, пшоняною кашею з грибами, борщем червоним з кулешем. Пропонуємо вам деякі з рецептів національної кухні:

Печеня – обжарюється наполовину розрізана картопля, до появи жовтої скоринки, її складають у полив'яний великий горщик шарами, перекладаючи солоним вимоченим свинячим м'ясом. Готується підлива з приправами і часником, нею заливається печеня і засовується в гарячу піч, де вона «вмліває».

Шинка – свиняче м'ясо без кістки маринується у приправах і просолюється, потім його зашивають у полотно і підвішують в димохід глиняної печі, в якій потрібно палити тільки дровами із фруктових дерев протягом 30 днів. Шинка набуває блідо-червоного кольору, має гарний смак і аромат.

Каша пшоняна з грибами – обчищені білі гриби смажать на салі до напівготовності, додавши січену ріпчасту цибулю. З пшона варять розсипчасту кашу. Кашу змішують із підсмаженими грибами, солять і доводять до готовності в печі.

Борщ червоний з кулешем – 300 г. свинячих ребер, 2 буряки, цибулина, корінь і зелень петрушки, 150 г. сметани, 1 ч.л. борошна, сіль, зелень петрушки, лавровий лист, кріп.

Куліш: 1 склянка кукурудзяного борошна, 1 літра кип'ятку, сіль.

Порубані і помиті ребра заливають двома літрами холодної води. Варять на невеликому вогні. Коли бульйон закипить, додають почищені і різані на частини буряки, припечена на сковороді цибуля, корінь петрушки і варять ще протягом 20-30 хв., до готовності буряків. Тоді овочі виймають, заправляють борщ кислотою сметаною вимішаною з борошном. Буряки натирають на грубій тертці, додають до борщу, кладуть на 5 хв. лавровий листок, солять і доводять до кипіння. Дають борщу відстоятися. Перед подачею на стіл, посипають нарізаною зеленню петрушки і кропу. Окремо додають куліш, який готують так: у киплячу підсолену воду, поступово всипають кукурудзяне борошно, при цьому суміш весь час помішують, щоб не утворилися грудочки. Вимішують поки не почне кипіти, накривають на 5 хв., тоді куліш вивертають на плоску тарілку або дощечку. До столу подають куліш гарячим.

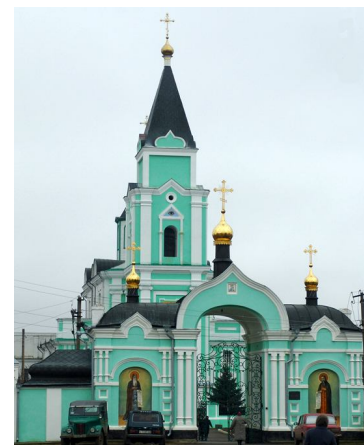
Тож Жмеринщина чекає на шанувальників української кухні, любителів природи, історії архітектури, всіх, кого зацікавив цей самобутній край та його перлини.

Визначні місця краю:

- Браїлівський парк та садиба графині Н. фон-Мекк;

- Браїлівський Свято-Троїцький жіночий монастир;

- музей П.І.Чайковського та Н. фон-Мекк, смт Браїлів тел. 3-39-67, (державний музей П.І.Чайковського та Н.Ф.фон-Мекк заснований 1979 р. В його експозиції зібрані матеріали про приїзд композитора до Браїлова і Сьомаків у 1878-1880 рр. В музеї представлена музична бібліотека Н.Ф.фон-Мекк. Чисельність фондів музею понад дві тисячі експонатів).

[Браїлівський жіночий монастир](#)

- музей історії села Олександрівка, тел.3-66-42. В музеї висвітлена історія села Олександрівка, пам'ятник Т.Г.Шевченку, пам'ятник І.В. Мічуріну, пам'ятник жертвам голодомору і геноциду проти українського народу 1932-1933 рр.

- музей Устима Кармалюка, с. Кармалюкове, тел. 3-26-42, (створений на батьківщині народного месника).

- поміщицький палац Вітославських-Львових, розташований в с.Чернятин Жмеринського району.

- дендрологічні парки в селах Чернятин та Носківці.

Туристичні можливості:

Наметовий та екстремальний туризм у с. Слобода-Межирівська –

тел. 3-97-82.

Розпочато роботу по розвитку сільського зеленого туризму в с. Лисогірка
Жмеринського району, тел.3-96-36.

Екскурсійний маршрут в смт Браїлів –

тел. 3-32-42, 3-39-67,

с Кармалюкове –

тел.3-26-42,

Северинівка –

тел. 3-56-42,

Олександрівка –

тел. 3-66-42.

Маршрути слідування:

Вінниця-Браїлів-Кармалюкове,

Вінниця-Чернятин-Олександрівка

Туристичні маршрути

Вінниця-Браїлів

Вінниця-Браїлів-Кармалюкове

Вінниця-Чернятин-Олександрівка

Райдержадміністрація –

вул..Б.Хмельницького

тел.: 2-12-05

Відділ культури і туризму –

вул. Урицького, 23,

тел.: 2-03-31,

Екскурсійні можливості –

сміт Браїлів,

тел.: 3-32-42, 3-39-67,

Музей П.І. Чайковського та Н.Ф. фон-Мекк –

тел.: 3-39-67

с. Кармалюкове –

тел.: 3-26-42,

с. Северинівка –

тел.: 3-56-42,

с. Олександрівка –

тел.: 3-66-42.

с. Слобода-Межирівська –

наметовий та екстремальний туризм –

тел.: 3-97-82.

с. Лис огірка –

сільський зелений туризм –

тел.: 3-96-36

Музей історії с. Олександрівка –

тел.: 3-66-42